

ACC. N:R M. 14054: 1-12.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Landskap: Småland Upptecknare: Olma Nilsson, Forskult  
 Härad: Albo Berättare: " " "  
 Socken: V. Forsås Berättarens yrke: f.d. äldredomsbarnförst.  
 Uppteckningsår: 1956 Född år 1875 i Skatelöv

Husbondfolk och tjänstefolk. s. 1-12. LUF 105  
 (Tillägg till M. 14034.)

Tillägg till sid 2. i frågelistan LUF. 105.

Publik

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Luf 105

Tillägg  
1.

Umgångel. "Pigkammare" denna  
var vanligen ansedd för minst 2 pigor  
i samma delade bädd — naturligtvis, men  
från andra socknar vet jag att 3 pigor  
hade gemensam kammare. På övre  
nissan köket och pigkammaren fanns,  
på de fluta gäddarna, en cirka 1/4 aln  
fyrkantig glassruta, ansedd för insyn  
i pigkammaren, särskilt för hus-  
bond-folkets såkning, i förte hand  
husmoderns. Utifrån d. s. från köket  
var över den glassruta, uppträdd på en  
systråd en liten tätt rynkad gardin-  
bit eller krolört, fäst vid bords an-  
dar med ett par s. k. "kar de rubb". (mubb).  
Från köket sett verkade denna lina

garden förredde lucka som en slags  
spryda på dörren, men så var ej  
meningen, utan den var en hjälp för  
hushålls-moran event. från vilken sin  
hushållers plikt skyldig måste tiere att  
pigorna verkligen höll sig inne, om när  
de slutat arbetet, och ej olovande smög  
sig ut <sup>ut</sup> vännen som väntade, eller andra  
någon. Sådant fick ej ske utan hushållers  
läfte, var pigorna med den förres löfte  
verkligen "ute", så kontrollerades läten  
och bekvämt om pigan var hemkommen  
på senare tid, utan att be-  
höva öppna dörren, det var lättare  
att bara lyfta på gardenen och se in.

Många måla hushållers vänner och så  
se och pigorna i onödan brände ljus  
eller olja [fotogen] detta var stränge-

ligen förbjudet, att inte och bota (lappa)  
sina trånga vardagskläder om kvinnorna  
borde ej få förekomma, inte nog med  
att oljan var dyr utan många husmor  
(dock inte alla) ansåg att den vilotid  
som pigan fick sig tilldelad för sömn,  
verkligt skulle sovas, i annat fall risk-  
ade hushandföretaget med att pigan bedrog,  
denna genom att presteras mindre arbets-  
kraft/ender den kommande dagen.

Och! Pigans s.k. frihet blev på detta  
sätt strängt begränsad, hon kunde sig  
osäker och "vaktad" även under sovtiden,  
vilket mycket bidrog till vandrings- och  
flykt från bondpig-gänst. att en pojkvän  
med de aldrig avslöjade avsiktens besökte  
piggen, fick ej förekomma, nej då var det  
bättre att de möttes på snuggvagnar.

Häskomut. Se det förut insända, men  
 nu ett tillägg. Husbondfolket sökte  
 alltid att få tjänare ur en — fartan  
 kanske mycket färre — men "bra" släkt, d. v. s.  
 föräldrar och ännu längre bort betägna släkt-  
 ingar; borde beresligen vara ansedda som  
 ordentligt folk: tacksa (sådana) som "vasken"  
 (varken) "koral" eller "stet" (inga horkor  
 eller tjunas) genom släkten. Att  
 "koral" och "stet" tycks i äldre tid ha  
 utmärkts som den största och  
 betydelse. Detta var också betydelse  
 som tidigt reisade sig hos flera unga  
 människor, men förmodligen var  
 också känd, var t. ex. någon ~~man~~ en  
 släkt känd för värlighet, eller  
 ömsjörhet så sades om deras barn,  
 eller barbar: jassa å dekan eller

utå dän släkten: "akten" i-ä (akte er)  
 för dem — : äpplet fallå inett inte  
 larengt- (långt) peå(n) trä-et. Vidare  
 fordrades trahet av tjänaren, ingen  
 blev ha en s.k. "öj-na-tjänare" (ögon-tjänare).  
 Tyvärr störde också åtminstone  
 större fordringar på tjänaren än på hus-  
 bondskapet i de båda förnämnda äm-  
 nen här, dessutom borde tjänaren som  
 antäldes helst va kraftig till växt  
 en och se ut att orka arbeta (ols!)  
 det arbete var ju fler dubbel tyng-  
 re förr, ända fram på 1900 talet  
 gällde det att liksom orka bära tunga  
 bönder på ryggar och armar och att man  
 hade ingen cykel att hänga någon-  
 ting på. Ringa gummitycks-kärror  
 att transportera mjölkdeuklarna på



så gott som att skulle bäras, inte  
nient den tunga laggade vatten-sån  
änso ju en söt vatten med ok, tin hus-  
håll en- de stora hushållen som hade  
tjänare. Ja också var det en viktig sak  
att tjänaren ledde kroppskraften.

Tjänaren däremot fick ej stå på  
förklings på husbondets "liv  
eller lemerne", han måste bara tulla att  
han fick bröd och arbete, ty sådant vänta  
inte på träd (= en mycket gammalt uttryck.)  
Och de som bäst ansedda "ställen"  
[= platserna] hade lämnat att på tjänare  
och i första "hand" (hand) där man fick  
äta sig mätt.

"Städjan" - den "städjepeng" som tjänaren  
mot tog vid överenskommenheten var  
det lagliga band som fastkedjade

tjänaren vid plåten under en viss tid,  
med stöd av denna lagparagraf kunde  
husbonden genom "kron-hjälparens" hjälp  
återföra den förlupne tjänaren till arbets-  
plåten. Dessa förekom dock endast i emte-  
liga fall, och då endast av sådana husbänder  
som hade varit ett delvis folk (= arbetsfolk),  
och dels av behöriga dem året ut (= från höst  
till höst). Dessa husbänder fick alltid en "dåligt  
rykte" och på grund därav fick de stiga  
sitt med skamigaste och sämsta arbets-  
förelägg. Läs ex. från Testamente Smål.  
här sidan 13. Dock fanns, särskilt i 1880-  
lets mitt: "mörna" rika och tjuriga bönder  
som ville stipulera ett exempel, och visa  
att: som ordspråket säger: "Då ska gå"  
— så jon i Nygård (= skatlor sakat)  
Smålänk.



Den tjänaren som ej mottagit s. k.  
städja, i någon form (=pengar eller  
matvaror) eller som ej var myndig, den  
kunde ej ens hjälpa länsmannen  
återföra sin tjänsten. De flesta tjänar-  
na kände ej till lagen = denna del  
av lagen, men i fruktan för denna,  
och inför husbondsfolkets hot, stämde  
de kvar eller — om de begär sig till  
annan plats, följde med, när husbonden  
gjorde i egen person, återkallade dem.

Dejlige, eller andra tjänare som hant-  
en svår plats och en "känds nekor"  
— jag kanske dagar, framåt, genom  
att städa en hak, eller med en nål en  
rispa, i log-balken, eller på köksdör-  
rens sängkanten — eller var det parasad-  
de, yng den av de flesta, gamla

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

8.

välkända "Meckelmerseskisan"  
 "ja, meckelsmäsedagen som faller  
 in i år. — Då ernar jag mig till att  
 flytta härifrån, och ingen harer jag  
 som söker efter mig! — Och jag  
 faller aldrig en tår!"

### Husbondervärdet

(= kärs-bon-na-värdet) var stort för den  
 egentliga husbonden = ägaren till gården  
 — i förste hand men enl. vad många  
 berättat fanns det under denna tid  
 "mörna" "kärs-bönna" som stod under  
 toppen. Om sådana sådes det att  
 de låt (lät) köringen ta byxorna.  
 (Och på den tiden fanns inga "kvernfall"  
 som bar byxor — inte ens under  
 9 kjolarna, då var detta en kraftord

FOLKLIVS-  
 ARKIVET  
 LUND

9.

ja en smådeord mot mat manien,  
men märk vad ordstämlet säger häran  
som lägger ordet i den lilla ke-ans  
herens = pojken mun: "Var Och Och du  
är häss-bonne" örer sin slacker  
: Inor, över far, far örer mej —  
å ja — över katten. Dock var

Det ju den manlige husbonden som  
skrev under gårdshandlengen, län,  
reverser Och aut om förde penga kan  
ansågs — Och var i de flesta fall "herre  
i sitt hus". Många av dessa herrar  
förde en "strängt" "regement" = kan  
ansågs regera. Hakan = husmodern  
hade ej mycket att säga till om  
än om mannen förde — (som talet  
brukade falla) befälet med slaka  
lönna. De stränga hus-

bönderna stödde sin befällysningsrätt  
på den gamla Husr-tavlan = en sam-  
ling av löskypta, bibelspråk, henta-  
de ur både nya och gamla testamentet,  
och fanns denna Husr-tavla antyd  
på sista bladen av Fuchers lilla kate-  
kes (den Lindblomskas) tryckt 1888, men  
närkänd äke länge som den den gamle  
bondepraktikan. Ätså kan förskoren  
läsa här om i denna lilla katekes  
som nog grant återger och samman-  
ställer de Hilda bibelskallen.

Denna Husr-tavla anger hur förhållan-  
det bör. — nej borde vara mellan  
herlörde och tjänare — från vars och  
ens av deras synpunkt. Reglerna  
föreda sedan efter vars och ens godtycke  
Hustru skulle vara sin man under-  
ordad.

dårig i allt. När husbondet ville ge  
en klar och bestämd föreställning om  
lydnadsplikt för både make och barn  
(även de vuxna) samt tjänare: så hän-  
visade han till Hustrulan — Läs den  
sade han, där får du se, vad jag har  
lärt ut, i fråga om mitt hushålls-  
välfärd. Inför detta tal tog man ty-  
entligen många kände hustrulans förebilder.  
Många hade haft svårt nog att lära  
sig Katekesen, vilket bok de måste  
kunna, för att få kamfermeras, och  
gå fram till nattvarden) och i senare  
tid även gifts sig, det förra var bestämt  
viktigt för det senare, hustrulan var  
bara ett spöke som skrämde de okunniga.  
Och de måste vänta tåga.